

Catherine E. De Vries

Political Scientist

2025

Nederland kan niet langer laveren, het moet met beide benen in Europa staan

De blijvende lessen van Mathieu Segers over Nederland en Europa

Europa bevindt zich op een geopolitiek kruispunt dat zijn weerga niet kent. Terwijl het wapengeweld klinkt in Oekraïense steden en in Gaza, terwijl de spanningen tussen Washington en Beijing oplopen tot boven het kookpunt en de Amerikaanse president Donald Trump dreigt met strategische terugtrekking, lijkt de Europese Unie vooral bezig met reageren in plaats van regeren. Economisch zijn we kwetsbaar, militair afhankelijk en intellectueel onvoorbereid. De belofte van Francis Fukuyama's "einde van de geschiedenis" hebben wij Europeanen destijds misschien te gretig omarmd, en nu worden we geconfronteerd met de rekening.

De oude wereldorde wankelt, maar een nieuwe is nog niet geboren. We leven in wat de Italiaanse denker Antonio Gramsci het interregnum noemde: een periode waarin het oude sterft en het nieuwe niet geboren wil worden, waarin allerlei morbide symptomen zichtbaar worden. Europa, ooit vertrouwd met zijn rol als vredesproject, is in dit vacuüm op drift geraakt. Dit heeft ook grote gevolgen voor Nederland.

De Nederlandse historicus Mathieu Segers zag dit als geen ander. Hij wees er al vroeg op dat Nederland in dit krachtenveld niet eeuwig kon laveren. Nederland

staat met één been in de oceaan en met het andere op het continent, zei hij vaak. Die pose was lange tijd houdbaar. Nederland kon profiteren van de economische ruimte van de EU en de militaire bescherming van de NAVO, zonder echt te hoeven kiezen. Maar dat evenwicht is weg. Nederland zal moeten besluiten: blijven we ons binden aan een Atlantische relatie die steeds onzekerder wordt, of kiezen we definitief voor Europese integratie, inclusief de lastige verantwoordelijkheden en offers die daarbij horen?

Irrelevant of juist relevant?

De gedachte dat het lot van Europa onlosmakelijk verbonden is met het lot van de Europese natiestaten, wordt inmiddels breed gedeeld. Mario Draghi zei het tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van *Comunione e Liberazione* in Rimini. De huidige Italiaanse premier Giorgia Meloni, leider van een radicaal rechtse en nationalistische partij, herhaalde het, evenals voormalige premiers Mario Monti, Romano Prodi en Giuseppe Conte. Zo'n brede politieke consensus is in Italië zeldzaam. Maar waar zijn deze stemmen in Nederland te horen?

In Den Haag is Europa te vaak de olifant in de kamer, terwijl cruciale dossiers – handel, klimaat, migratie, veiligheid – in Brussel worden bepaald. Dat leidt tot een Europees politiek tekort én tot verarming van het binnenlandse debat. De verkiezingen zijn een kans om dat te keren.

Als Europa werkelijk irrelevant zou zijn, zou de wereld zich er niet zo mee bezighouden. Dan zouden grote beleggers hun exposure naar de euro niet vergroten; de munt is dit jaar met meer dan vijftien procent gestegen ten opzichte van de dollar. Dan zouden leiders van Canada tot het Verenigd Koninkrijk geen nieuwe bilaterale akkoorden met Europa nastreven om een mondiale rechtsorde te bouwen. Dan zou Bulgarije in januari niet toetreden tot de eurozone, als 21e van de

27 lidstaten. En bovenal: dan zouden Oekraïners niet elke dag vechten voor toetreding tot Europa, als sterkste bescherming tegen Russische expansie.

Het probleem van Europa is dus niet irrelevantie, maar onvermogen om met die relevantie om te gaan. De Unie mist de capaciteit om duidelijke posities in te nemen en er ook daadwerkelijk naar te handelen. Nederland moet daarin kleur bekennen. Willen we toekijken, of meeschrijven aan het volgende hoofdstuk van Europa?

Besluitvaardigheid waar het mag, stilstand waar het moet

Op sommige terreinen is Europa zeer besluitvaardig wel. Neem het monetaire beleid bijvoorbeeld: bij elke vergadering van de Raad van Bestuur van de ECB worden besluiten over rente en instrumenten genomen met gewone meerderheid. Hetzelfde geldt voor de interne markt, mededinging en staatssteun, waar de EU verregaande bevoegdheden heeft gekregen.

Maar waar het er nu het meest toe doet, in buitenlands beleid, defensie en veiligheid, verlamt het systeem. Unanimité is vereist, lidstaten zijn historisch onwennig in gezamenlijk optreden. Het Europese verleden, getekend door oorlog en trauma, heeft een aversie achtergelaten tegen geopolitieke prominente rollen.

Het verklaart de pijnlijke beelden van vele Europese leiders die rond de tafel van de Amerikaanse president zaten om over Oekraïne's veiligheid te praten. Niemand wilde zijn rol delegeren, en het resultaat was dat iedereen kleiner leek. De ongemakkelijke waarheid: niet Europa is irrelevant, maar de 27 lidstaten afzonderlijk, tenzij zij besluiten als één te handelen.

De geopolitieke vakantie is voorbij

Het ongemak van vandaag wortelt in decennia van strategische zelfgenoegzaamheid. Toen Poetin in 2007 op de veiligheidsconferentie in München de westerse orde openlijk ter discussie stelde, haalde men in Brussel de schouders op. Toen Rusland in 2008 Georgië binnenviel en in 2014 de Krim annexeerde, reageerde men met sancties maar bleef de afhankelijkheid van Russisch gas groeien. We spraken over “Wandel durch Handel” terwijl Moskou onze energievoorziening kneep.

Die geopolitieke verwaarlozing was geen toeval, maar gemakzucht. Europa kon het zich permitteren omdat de harde realiteit elders werd opgevangen: door Washington. We besteedden veiligheid uit: de NAVO als schild, Amerika als vangnet. Zelfs toen Trump tijdens zijn eerste termijn openlijk twijfelde aan de collectieve verdediging, bleef men hopen op een terugkeer naar normaliteit. Maar die komt niet terug.

De brandhaarden in Gaza, Oekraïne, Taiwan en Kasjmir maken duidelijk dat de stabiele ankerpunten van de oude orde verdwenen zijn. De VS vertonen tekenen van strategische vermoeidheid én ideologische verharding. China bouwt aan een alternatieve orde waarin Europa geen centrale plek inneemt. Voor Nederland, met zijn open economie en diepe verwevenheid in trans-Atlantische ketens, is dit geen randverschijnsel maar een existentiële uitdaging.

De Nederlandse keuze

Mathieu Segers benoemde dit, ruim voordat velen het onder ogen wilden zien. In zijn boek *Reis naar het continent* herinnerde ons eraan dat Nederland geen buitenstaander is, maar een kernlid van Europa. Ons idee dat we ons tegelijk naar

de oceaan en het continent konden richten, was uiteindelijk een uitstelstrategie. Vandaagdedag is die dubbelpositie niet meer houdbaar.

Kiezen voor Europa betekent niet dat we de Atlantische banden doorsnijden, maar wel dat we stoppen met wachten op Amerikaanse bescherming. Het betekent dat we ons lot verbinden aan een Unie die zelf verantwoordelijkheid neemt, ook op de ongemakkelijke terreinen van defensie, energie en industriepolitiek.

Iedereen weet inmiddels dat Europa een gezamenlijke buitenland-, defensie- en industriepolitiek nodig heeft. Dat inzicht is niet nieuw. De vraag is niet óf, maar h^óe.

Het is niet genoeg te herhalen dat de unanimiteitsregel moet verdwijnen, want om die regel af te schaffen is unanimiteit nodig. Wat nodig is, is een concreet plan om de besluitvorming sneller en efficiënter te maken in de domeinen die nu nog strikt nationaal zijn. Anders blijft Europa gevangen in wat de Engelsen treffend “wishful thinking” noemen.

Erfenis van Segers

In zijn laatste boek, *Europa en het idee uit de toekomst*, benadrukte Mathieu Segers steeds dat Europa geen eindpunt is, maar een proces. Een oefening in solidariteit, een vorm van collectieve verbeeldingskracht. Juist nu is die visie van belang. Want wat ontbreekt in Europa is niet alleen een gemeenschappelijke strategie, maar ook een historisch bewustzijn dat macht, dreiging en geopolitieke verantwoordelijkheid nooit verdwijnen.

Europa heeft de luxe van een geopolitieke vakantie gehad. Die is voorbij. Voor Nederland geldt hetzelfde: met één been in de oceaan en één been op het continent staan we nu klem. De vraag is niet of we kiezen, maar hoe snel en met welke overtuiging.

Mathieu zou gezegd hebben dat dit moment van crisis ook een moment van heruitvinding kan zijn. Een kans om Europa niet langer te zien als een vrijblijvende markt, maar als het noodzakelijke kader waarin Nederland zijn toekomst veiligstelt. Zijn gedachtegoed daagt ons uit het comfort van het laveren achter ons te laten en eindelijk de stap te zetten: vastberaden, met beide benen in Europa.